

УДК 338.001.36:69.003

М.В. Харнам,

аспірант кафедри менеджменту в будівництві

*Київський національний університет будівництва і архітектури***АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ**

За результатами проведеного аналізу теоретичних засад управління потенціалом виділено основні напрями дослідження стратегічного потенціалу розвитку підприємств будівельної галузі. Це дало можливість визначити фактори зовнішнього середовища будівельних підприємств, особливості розвитку їх стратегічного потенціалу, основні завдання системи управління стратегічним потенціалом. Розроблено пропозиції з створення системи організаційних знань, інформаційно-аналітичного забезпечення для оцінювання стратегічного потенціалу розвитку будівельних підприємств із врахуванням специфіки їх діяльності. При цьому вимір стратегічного потенціалу повинен включати оцінку всіх його складових, з огляду на визначальні й різні за своєю природою фактори: рівень досягнення цілей підприємства, ефективність функціональних сфер діяльності, здатність системи управління до поступального самовдосконалення й саморозвитку і т.д.

Ключові слова: *стратегічний потенціал, розвиток, економічна безпека, будівельне підприємство, загрози, ризики, кризові явища, фінансовий стан.*

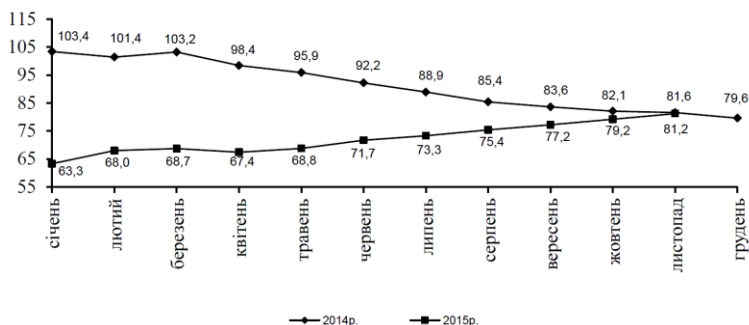
Вступ. В умовах розвитку економіки України будівництво, як одна з провідних галузей економіки країни, безпосередньо впливає на вирішення важливих завдань її структурної перебудови. Ефективне функціонування підприємств будівельного комплексу, їх стратегічний потенціал є важливим чинником відновлення економічного зростання країни. Дослідження проблем стратегічного управління потенціалом будівельних підприємств з урахуванням специфіки змін на ринку будівництва, підвищення вимог споживачів до якості будівельних послуг та об'єктів, екологічності будівельних матеріалів є актуальним. Для забезпечення умов зростання та ефективного використання стратегічного потенціалу будівельних підприємств необхідно розробити принципово нові підходи до створення ефективної системи управління, що формує потужний трудовий потенціал, організаційні умови, мотивує та спонукає на розвиток підприємства.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемам управління потенціалом підприємств присвячені роботи таких авторів, як І. Ансофф, Д.М. Васильківський, А.Е. Воронкова, Л.М. Малярець, А.П. Наливайко, І.П. Отенко, К. Прахалад, Г. Хеміл, І.А. Яртим та ін. В їх працях вирішуються питання управління потенціалом підприємств, які останнім часом набули особливої значущості, представлені з позицій його формування, використання та розвитку. Однак необхідно відмітити, що на сьогодні серед фахівців та науковців, які займаються цією проблемою, не існує єдиної думки щодо визначення та формування його конкретних характеристик – конкурентоспроможності, адаптивності, гнучкості, що в умовах мінливого середовища визначають стійкість та ефективність діяльності підприємств. Тому потребують вирішення питання щодо діагностики конкурентоспроможного потенціалу, що обумовило актуальність поточного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Концепція створення та розвитку стратегічного потенціалу базується на попереджувальному, превентивному характері стратегічних та тактичних дій підприємства в конкурентному середовищі [1, 2, 3]. Аналітичне дослідження стратегічного потенціалу передбачає визначення поточного та перспективного стану конкурентного середовища, рівня конкурентоспроможності підприємств, установлення системи пропорцій для забезпечення стійкості й підтримки збалансованості стану стратегічного потенціалу [4, 5, 6]. Тому інтерес при проведенні дослідження представляє комплексна оцінка, заснована як на визначенні величини потенціалу, так і на дослідженні особливостей динаміки змін в його стані й ефективності використання. При цьому вимір стратегічного потенціалу повинен включати оцінку всіх його складових, з огляду на визначальні й різні за своєю природою фактори: рівень досягнення цілей підприємства, ефективність функціональних сфер діяльності, здатність системи управління до поступального самовдосконалення й саморозвитку і т. д..

Будівельна галузь посідає одну з ключових позицій в національній економіці, а рівень її розвитку говорить про економічний розвиток країни в цілому. Особливістю функціонування будівельної галузі є тісний взаємозв'язок з іншими галузями національної економіки, оскільки саме тут створюється матеріальна база виробництва. Розробка та реалізація стратегій розвитку національної економіки, кожного з регіонів країни неможлива без інтенсифікації будівництва, підвищення його обсягів й якості будівельних робіт на основі застосування сучасних методів будівництва, капітального ремонту, реконструкції та модернізації. Підприємства України за 10 місяців 2015 р. виконали будівельних робіт на суму 48,8 млрд. грн., що на 10,2% менше обсягів будівництва у відповідному періоді попереднього року. Про це повідомляє Державна служба статистики України. Обсяг будівельних робіт в Україні у вересні 2015 р. скоротився на 24,9% порівняно з вереснем 2014 р. Показник зниження обсягу будівельних робіт у серпні 2013 р. становив 11,6% до серпня 2012 р. [7]. У січні–листопаді 2015 р. підприємствами України виконано будівельних робіт на суму 47,0 млрд.грн. (рис. 1). Індекс будівельної продукції у січні–листопаді 2015 р. порівняно з відповідним періодом 2014 р. становив 81,2%.

Нове будівництво, реконструкція та технічне переозброєння склали 80,5% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 11,3% та 8,2% відповідно. Індеси будівельної продукції за видами в табл. 1.

(наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року)

Рис. 1. Індеси будівельної продукції [7]

Таблиця 1

**Індекси будівельної продукції за видами [7]
(уточнені дані)**

(у % до попереднього року)

Роки	Будівництво, всього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
2011	120,0	114,9	101,7	122,1	124,4
2012	92,7	93,9	93,5	94,1	91,7
2013	89,0	96,6	111,3	90,0	82,8
2014	79,6	79,6	103,5	66,3	79,7

Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2014 рік також без частини зони проведення антитерористичної операції

Зважаючи на таку динаміку показників, подальший розвиток галузі потребує нагальних дій з підвищення ефективності управління будівельними підприємствами. Сучасні підходи до ефективного управління стратегічним потенціалом будівельних підприємств, незалежно від їх спеціалізації, мають ґрунтуватися на підтримці належного рівня економічної безпеки[6, 8, 9]. Економічну безпеку підприємства визначають як більш узагальнюючий показник, що включає усі аспекти діяльності підприємства: економічні, управлінські, фінансові.

Важливо зазначити, що діяльність будівельних підприємств є ліцензованою, відповідно регламентується і контролюється державою. Початок процесу будівництва також контролюється державою через процедури отримання дозволу на проектування, будівництво та узгоджується з рядом служб. Окрім того органами влади встановлюється або рекомендується і порядок ціноутворення у будівельній галузі.

Таким чином, виходячи на ринки будівельної продукції розгалужена система підприємств будівельної галузі (безпосередньо виробничі будівельні підприємства і організації, будівельні підприємства і організації інших міністерств і відомств, підприємств з виробництва будівельних матеріалів і конструкцій, виробництво матеріально-технічних ресурсів іншими галузями (виробництво будівельної техніки, хімічна промисловість, тощо); транспортні підрозділи, підприємства й організації науково-дослідницької сфери, девелопменські фірми, інвестиційні та інвестиційно-страхові фонди, а також система регіональних органів управління і координації взаємодії учасників будівельного виробництва) створює складні взаємозв'язки, які формують динамічне зовнішнє середовище, надаючи як значні можливості, так і створюючи ряд вагомих загроз для їх діяльності.

Розвиток будівельної галузі в останні роки наочно продемонстрував значну залежність функціонування її підприємств від умов зовнішнього середовища. Майже всі роки незалежності України як держави, підприємства будівельної галузі докладають значні зусилля, в основному щоб вижити у ринкових умовах господарювання, а більшість з них неспроможні реалізовувати тактичні економічні інтереси.

Будівельні підприємства, як ніякі інші, відчули руйнівний вплив зовнішнього середовища (рис. 2) і виявилися нездатними дієво реагувати на нестабільні динамічні зміни у ньому. Саме тому у галузі будівництва для підприємств важливим постає питання про створення певного запасу міцності, що дозволяє протидіяти негативному впливу факторів зовнішнього середовища і базується на достатньому рівні економічної безпеки.

В умовах динамічних змін і нестабільності зовнішнього середовища повинні враховувати наступні аспекти: поточний рівень економічної безпеки; економічні інтереси підприємств будівельної галузі, які враховують показники фінансово-господарської діяльності та фінансовий стан підприємства; кон'юнктуру ринку й поточне ринкове становище, що зумовлює реалізацію економічних інтересів підприємств; найбільш впливові зовнішні загрози і можливості, що надає поточний рівень економічної безпеки, по їх нейтралізації. Одним із можливих напрямів оцінки рівня стратегічного потенціалу підприємств будівельної галузі є оцінка достатнього рівня їх фінансово-економічної безпеки.

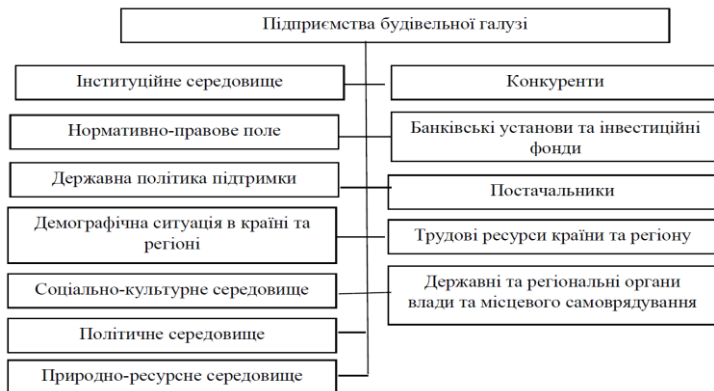

Рис. 2. Зовнішнє середовище підприємств будівельної галузі

Таким чином, специфіка будівельних підприємств дозволяє зробити висновок про складність та неоднозначність визначення економічної безпеки підприємств будівельної галузі. Оскільки будівельна галузь є однією з ключових секторів економіки, ефективність роботи будівельних підприємств є індикатором розвитку економіки. Для забезпечення ефективного функціонування сучасному підприємству будівельної галузі необхідно не тільки постійно проводити моніторинг рівня економічної безпеки, але оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, виникнення потенційних і реальних загроз, беручи до уваги особливості соціально-економічного розвитку, його тенденції й перспективи. Формування системи ефективних економіко-організаційних заходів протидії їх можливому негативному впливу і своєчасного реагування на них спрямоване на забезпечення максимальних можливостей реалізації економічних інтересів підприємств з одного боку, і забезпечення достатнього рівня їх економічної безпеки, зокрема стосовно зовнішніх загроз. Тобто, оперативне реагування підприємств будівельної галузі на зміни зовнішнього середовища, протидія негативному впливу із-зовні, розробка дієвих інструментів, повинні враховувати широке коло факторів соціально-економічного розвитку країни, а також галузеву і регіональну специфіку, базуючись на певному достатньому рівні економічної безпеки.

Пропозиції щодо покращення стану стратегічного потенціалу вітчизняної будівельної галузі представлено на рис. 3.

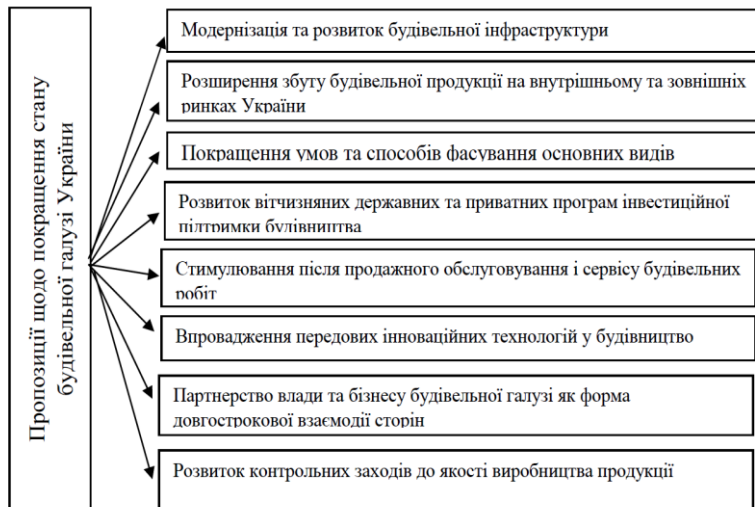

Рис. 3. Пропозиції щодо покращення стану будівельної галузі України

Розвиток будівельних підприємств в сучасних умовах подолання наслідків кризових явищ є можливим лише на основі ефективного управління їх стратегічним потенціалом. У подальших дослідженнях планується розробити теоретико-методичні засади оцінювання стану стратегічного потенціалу будівельних підприємств з урахуванням галузевої специфіки.

Під час кризи через низьку інвестиційну активність та слабку конкурентоспроможність будівельного сектору різко зменшились показники промислового, комерційного та житлово-громадського будівництва в Україні, зменшилась чисельність зайнятих будівельного комплексу.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що необхідним є перехід інвестиційно-будівельної діяльності на новий якісний рівень, який має здійснюватись на основі науково-обґрунтованої концепції відповідно зі спеціальними державними і регіональними програмами.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні важливі висновки. По-перше, для вітчизняних будівельних підприємств характерним є ряд специфічних, нетрадиційних для суб'єктів господарювання інших форм господарської діяльності, небезпек і загроз. Цей факт є причиною того, що організація ефективної системи управління будівельних підприємств повинна обов'язково передбачати підсистему управління їх стратегічним потенціалом.

По-друге, в умовах ускладнення ведення господарських процесів, наявності великих обсягів інформації, періодичного оновлення нормативно-правової бази, до процесів управління стратегічним потенціалом на будівельних підприємствах доцільно створити систему організаційних знань.

По-третє, перспектива подальших досліджень щодо формування стратегічного потенціалу будівельних підприємств полягає у розробці відповідної методики оцінювання із врахуванням специфіки їх діяльності.

Список літератури:

1. Хэмел Г. Стратегическая гибкость: Пер. с англ. / Г. Хэмел, К. Прахалад, Г. Томас, Д. О'Нил. – СПб.: Питер, 2005. – 384 с.;
2. Прахалад К.К. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами / К.К. Прахалад, В. Рамасвами; пер. з англ. М. Ставицького. – К.: «Агенція «Стандарт», 2005. – 258 с.
3. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку: Монографія / А.П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.
4. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: [монография] / А.Э. Воронкова. – Луганск : ВНУ ім. В.Далія, 2004. – 320 с.
5. Диагностика stanu підприємства: теорія і практика : [монографія] / А.Е. Воронкова [та ін.]; под ред. А.Е. Воронкової. – Х.: «ИНЖЕК», 2006. – 448 с.
6. Отенко І.П. Стратегічні пріоритети підприємства. Монографія / І.П. Отенко. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 180 с.
7. Офіційний сайт Державної Служби Статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ni.htm
8. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика: [монографія] / Н.П. Тарнавська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 570 с.
9. Гринько Т. В. Механізм формування конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках: [монографія] / Т.В. Гринько. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2005. – 324 с.

References:

1. Hamel, G. (2005). Strategicheskaya gibkost (Strategic flexibility).Piter. 384 p.
2. Prahalad, K.K. (2005). Maybutne konkurencii. Tvoreniya unikalnosti chinnosti spilno z klientami. (The future of competition. Creation of unique value together with clients). Kyiv: Standard Agency. 258 p.
3. Nalyvayko, A.P. (2001). Teoriya strategii pidpriemstva. Suchasniy stan ta napriyami rozvitku (Theory of enterprise strategy. The current state and directions of development). K .: KNEU. 228 p.
4. Voronkova, A.E. (2004). Strategicheski upravlenie konkurentisposodnom potencialompredpriyatiya: duagnostika I organizaciya (trategic management of competitive potential of the enterprise: diagnostics and the organization). Luhansk: University. V. Dalya. 320p.
5. Voronkova, A.E. (2006). Diagnostika stanu pidpriemstva: .teoriya I practika. (Diagnosis of the state of the enterprise: theory and practice). H .: "INZHEK". 448 p.
6. Otenko, I.P. (2008). Strategichni prioriteti pidpriemstva (Strategic priorities of the enterprise). Kharkiv: Ed. KhNEU. 180p.
7. Oficiyny sayt Dergavnoy Slugby Statustuku Ukrayny –[electronny resurs]. – regum dostupu: http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ni.htm
8. Tarnavska, N.P. (2008). Upravliniya konkurentospromoznisty pidpriemstv teoriya, metodologiya i praktika (Management of competitiveness of enterprises: theory, methodology, practice). Ternopil: Economic Thought. 570 p.
9. Grinko, T.V. (2005). Mehanizm formuvaniya konkurentospromoznosti vitchaznyanih pidpriemstv na mignarodnih rinkah (The mechanism of formation of competitiveness of domestic enterprises in international markets). Kryvyi Rih: Publishing House. 324 p.

М.В. Харнам

Анализ особенностей стратегического потенциала развития предприятий строительной отрасли

По результатам проведенного анализа теоретических основ управления потенциалом выделены основные направления исследования стратегического потенциала развития предприятий строительной отрасли. Это дало возможность определить факторы внешней среды строительных предприятий, особенности развития их стратегического потенциала, основные задачи системы управления стратегическим потенциалом. Разработаны предложения по созданию системы организационных знаний, информационно-аналитического обеспечения для оценки стратегического потенциала развития строительных предприятий с учетом специфики их деятельности. При этом измерение стратегического потенциала должен включать оценку всех его составляющих, учитывающая определяющие и разные по своей природе факторы: уровень достижения целей предприятия, эффективность функциональных сфер деятельности, способность системы управления к поступательному самосовершенствованию и саморазвитию и т.д..

Ключевые слова: стратегический потенциал, развитие, экономическая безопасность, строительное предприятие, угрозы, риски, кризисные явления, финансовое состояние.

M. Harnam

Analysis of the features of the strategic potential of the development of enterprises in the construction industry

According to the results of the analysis of the theoretical foundations of capacity management, the main directions of research of the strategic potential of the development of enterprises in the construction industry are identified. This made it possible to determine the factors of the external environment of construction companies, the peculiarities of the development of their strategic potential, the main tasks of the strategic potential management system. Proposals for the creation of a system of organizational knowledge, information and analytical support for assessing the strategic potential of development of construction companies, taking into account the specifics of their activities. The measurement of strategic potential should include an assessment of all its components, taking into account the defining and different in nature factors: the level of achievement of enterprise goals, efficiency of functional areas, the ability of the management system to progressive self-improvement and self-development, etc.

Key words: strategic potential, development, economic security, construction enterprise, threats, risks, crisis phenomena, financial condition.

Посилання на статтю:

АРА: Harnam, M. (2018) Analiz osoblyvostey stratehichnoho potentsialu rozvytku pidpryyemstv budivel'noyi haluzi. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 38, 248 – 254.

ДСТУ: Харнам М.В. Аналіз особливостей стратегічного потенціалу розвитку підприємств будівельної галузі [Текст] / М.В. Харнам // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – 2018. – № 38. – С. 248–254.